

Dagmara Jaroszewska-Choraś

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

ORCID: 0000-0002-3345-7168

d.jaroszewska-choras@ukw.edu.pl

Pomiędzy prawem a etyką – wolność słowa w zawodzie adwokata w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Wstęp

Wolność słowa jest ważną gwarancją nieskrępowanego wykonywania zawodu przez adwokatów. Profesja ta należy do zawodów zaufania publicznego¹, co oznacza, że jej wykonywanie określone jest normami etyki zawodowej, treścią ślubowania, odpowiednim wykształceniem, uzyskaną specjalizacją czy też tradycją korporacji zawodowej².

Celem i głównym założeniem artykułu jest analiza aspektów etycznych i prawnych związanych z wykonywaniem obowiązków zawodowych przez adwokatów w kontekście jednej z ważniejszych gwarancji, z których korzysta, tj. swobody wypowiedzi. W pracy posłużono się metodą prawnodogmatyczną, w ramach której badana jest sama treść prawa, jak również jego interpretacje, które można odnaleźć zarówno w orzecznictwie, jak i w literaturze przedmiotu. Opracowanie łączy w sobie dwa kluczowe zagadnienia. Z jednej strony zostało ono poświęcone aspektom związanym z etyką zawodową adwokata. Z kolei drugą część artykułu poświęcono analizie wybranego orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej jako ETPC lub Trybunał), w których Trybunał rozpatruje sprawy związane z wolnością słowa adwokatów³. Wypowiedzi adwokatów muszą mieścić się w pewnych ramach. Powinni oni dążyć do zachowania balansu pomiędzy różnymi wartościami, takimi jak chociażby ochrona godności zawodu czy wymaganiami związanymi z należy-

---

¹ Na temat pojęcia zaufania publicznego i zawodów zaufania publicznego zob. K. Dąbrowski, *Zawody zaufania publicznego na gruncie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, 2022, Legalis, rozdz. III.

² D. Jaroszewska-Choraś, *Adwokaci*, [w:] S. Sykuna (red.), *Etyka prawnicza. Zagadnienia podstawowe*, Warszawa 2018, s. 65–66.

³ W artykule przedstawiono również wybrane orzeczenia sądów polskich.

tym sprawowaniem wymiaru sprawiedliwości. Bardzo ważną kwestią jest kontekst wypowiedzi, jak również to, do kogo adwokat kieruje swoje krytyczne słowa. Z orzecznictwa ETPC wynika, że np. krytyka świadka może iść dalej niż krytyka sądu. Poruszane w artykule zagadnienie jest nadal aktualne i ważne, gdyż wyroki przyjmowane przez Trybunał mają wpływ m.in. na sposób interpretowania przepisów regulujących zasady wykonywania zawodu adwokata w Polsce⁴. Ocena, czy w danej sytuacji adwokat przekracza granice związane ze swobodą wypowiedzi, nie jest jednowymiarowa. Zależy bowiem od wielu czynników, jak np. poziom wrażliwości sędziego, kontekstu sprawy czy też kultury prawnej uczestników postępowania. Analiza wybranych wyroków ETPC wskazuje, że u sędziów występuje dosyć niski próg odporności na krytykę płynącą ze strony adwokatów. Prowadzi to do sytuacji, że sąd podejmuje decyzję o ukaraniu pełnomocnika za przekroczenie granic swobody wypowiedzi. Powinna być ona jednak przemyślana, gdyż w konsekwencji może to prowadzić do naruszenia art. 10 Europejskiej konwencji praw człowieka.

Wolność słowa i pisma adwokata a etyka zawodowa

Odwołanie do wolności słowa znalazło się we wszystkich aktach prawnych regulujących zawód adwokata i zadania adwokatury przyjętych po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. W 1918 r. wydano dekret Naczelnika Państwa w przedmiocie statutu tymczasowego Palestry Państwa Polskiego⁵. Składał się on z 59 artykułów oraz przepisów przejściowych. W art. 9 statutu wskazano, że „adwokat przy wykonywaniu swoich obowiązków korzysta z wolności słowa i pisma”. Następnie w dwudziestoleciu międzywojennym przyjęto rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 7 października 1932 r. Prawo o ustroju adwokatury⁶. Zdaniem ówczesnego środowiska prawniczego, jak również strony rządowej, przyjęty akt prawny wymagał udoskonalień. W związku z tym w dniu 4 maja 1938 r. została uchwalona ustawa Prawo o ustroju adwokatury⁷. Do 1982 r., czyli do czasu wydania obowiązującego obecnie aktu prawnego,

---

⁴ Nie tylko w kontekście wolności słowa. Trybunał rozstrzyga np. sprawy związane z tajemnicą zawodową adwokatów. Zob. K. Milkowski, *Tajemnica adwokacka w świetle Orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza” 2020, z. 111.

⁵ Dokument został wydany na podstawie dekretu Naczelnika Państwa z dnia 24 grudnia 1918 r. w przedmiocie statutu tymczasowego Palestry Państwa Polskiego.

⁶ Dz.U. z 1932 r., Nr 86, poz. 733. Wolność słowa i pisma została uregulowana w art. 24, który stanowił: „Przy wykonywaniu czynności zawodowych adwokat korzysta z wolności słowa i pisma w granicach obowiązujących przepisów i rzeczowej potrzeby (...)”.

⁷ Dz.U. z 1938 r., Nr 33, poz. 289. Wolność słowa i pisma została uregulowana w przepisie zawartym w art. 78 ust. 1, a brzmienie przepisu było tożsame z tym przyjętym w rozporządzeniu z 1932 r.

tj. ustawy Prawo o adwokaturze⁸, przyjęto jeszcze ustawę z dnia 27 czerwca 1950 r. o ustroju adwokatury (znowelizowana w dniu 29 listopada 1956 r.)⁹. Oprócz tego zasady wypowiedzi zostały uregulowane w Kodeksie etyki adwokackiej¹⁰.

Można wyróżnić swoisty katalog standardów wypowiedzi adwokatów, do którego zaliczyć należy zasadę rzeczowości, prawdomówności, oględność, zachowanie taktu i umiaru, współmierność, zakaz naruszania powagi sądu, zakaz naruszania godności uczestników postępowania czy też sposób kontaktowania się z mediami i dziennikarzami¹¹. Z kolei ustawodawca zagwarantował adwokatom wolność słowa w art. 8 ustawy Prawo o adwokaturze¹². W myśl tych przepisów adwokat przy wykonywaniu zawodu adwokackiego korzysta z wolności słowa i pisma w granicach określonych przez zadania adwokatury i przepisy prawa (ust. 1). Nadużycie tej wolności, stanowiące ściganą z oskarżenia prywatnego zniewagę lub zniesławienie strony, jej pełnomocnika lub obrońcy, kuratora, świadka, biegłego lub tłumacza, podlega ściganiu tylko w drodze dyscyplinarnej (ust. 2).

Pojęcie wolności słowa, z którego korzysta adwokat przy wykonywaniu zawodu, oraz ustalenie jego granic stanowią przedmiot analiz zarówno w literaturze przedmiotu¹³, jak i w orzecznictwie sądowym oraz uzasadnieniach orzeczeń dyscyplinarnych¹⁴ wydanych przez sądy dyscyplinarne izb adwokackich i Wyższy Sąd Dyscyplinarny¹⁵. Jak wskazuje Paweł Skuczyński, „wypowiadanie się jest najważniejszą aktywnością prawników, a słowo jest narzędziem pozwalającym osiągać cele”¹⁶.

W związku z tym podczas wykonywania obowiązków zawodowych może pojawić się konieczność ustalenia granic swobody wypowiedzi. Osoby wykonujące zawód adwokata nie wprowadzają w sposób samodzielny tych granic. Zostały one bowiem przewidziane w przepisach ustawy Prawo o adwokaturze

⁸ Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1184 ze zm.).

⁹ Dz.U. z 1956 r., Nr 54, poz. 248.

¹⁰ Warto zauważyć, że 22 września 2022 r. przyjęta została uchwała nr 230/2022 Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Zbioru Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu (Kodeks etyki adwokackiej).

¹¹ Szerzej zob. P. Skuczyński, *Etyka zawodowa adwokatów i radców prawnych*, 2016, Legalis, rozdz. VII.

¹² Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze (t.j. Dz.U. z 2022 r., poz. 1184 ze zm.).

¹³ Zob. np. H. Izdebski, P. Skuczyński, S. Sykuna, *Pomoc prawna*, [w:] R. Hauser, Z.K. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *Etyka urzędnicza i etyka służby publicznej*, seria: System Prawa Administracyjnego, t. 13, 2016, Legalis, rozdz. XV, § 55.

¹⁴ Jak wskazuje P. Czarnecki, „odpowiedzialność dyscyplinarna stanowi jeden z rodzajów odpowiedzialności prawnej, a większość przedstawicieli nauki prawa uznaje, że stanowi ona odpowiedzialność quasi-karną, a zatem znajdującą zakorzenienie w sferze prawa represyjnego” – P. Czarnecki, *Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, 2013, Legalis, rozdz. III.

¹⁵ Np. orzeczenie Wyższego Sądu Dyscyplinarnego z 6 kwietnia 2019 r., sygn. akt WSD 23/19.

¹⁶ P. Skuczyński, op. cit., rozdz. VII.

oraz Kodeksie etyki adwokackiej. Zagwarantowanie swobody wypowiedzi i jednocześnie ukształtowanie jej granic stanowić może dosyć duże wyzwanie, gdyż łączą się one z konfliktem dwóch wartości¹⁷. Z jednej strony adwokat wykonujący swoje czynności zawodowe przede wszystkim reprezentuje klienta¹⁸ i dba o jego interesy. Powinien on również kierować się w swoich wypowiedziach zasadą taktu i umiaru¹⁹, a z drugiej strony musi pamiętać o zakazie naruszenia godności uczestników postępowania²⁰. W jednym z wyroków Sąd Najwyższy wskazał, że „forma wypowiedzi nie może być drastyczna; powinny ją cechować umiar i oględność. Opinia dotycząca osoby powinna być wyrażona w powiązaniu z twierdzeniami faktycznymi i dowodami, nie może natomiast być gołosłowna i niemająca oparcia w prezentowanym materiale sprawy. Adwokat nie ma obowiązku weryfikacji faktów i twierdzeń podawanych przez stronę i nie ponosi odpowiedzialności za ich zgodność z prawdą, powinien jednak rozważyć, czy nie wzbudzają one oczywistych wątpliwości co do ich zgodności z rzeczywistością”²¹. Dla oceny, czy adwokat przy prowadzeniu konkretnej sprawy nie przekroczył granic wolności słowa, znaczenie ma to, czy jego wypowiedź uzasadniona była rzeczową potrzebą wynikającą z obrony interesu reprezentowanej strony²². Do podobnych wniosków doszedł Sąd Apelacyjny w Warszawie, który zaznaczył, że przy ocenie, czy rzeczowa obrona interesów w toczącym się postępowaniu uzasadnia określoną wypowiedź pełnomocnika strony, decydujące znaczenie ma charakter sprawy, który w znacznym stopniu determinuje celowość i potrzebę danej wypowiedzi²³.

Z kolei zdaniem Sądu Apelacyjnego w Białymstoku „dla oceny działania profesjonalnego pełnomocnika nie jest obojętne – przy uwzględnieniu okoliczności towarzyszących sprawie – użycie formuły polegającej na odwołaniu się do twierdzenia, poglądu lub stanowiska strony, którą reprezentuje w procesie, bądź innych jego uczestników. Powinien on rozważyć, czy upubliczniane przez niego fakty i twierdzenia nie wzbudzają oczywistych wątpliwości co do ich zgodności z rzeczywistością. Ponosi odpowiedzialność za wypowiedziane lub

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Warto podkreślić, że dla moralnych relacji pomiędzy adwokatem a klientem ogromne znaczenie ma skuteczna komunikacja między nimi. Jak wskazuje R. Tokarczyk, „różnorodne uchybienia prawnika w komunikowaniu się z klientem należą do najpoważniejszych moralnie skarg na prawników”. Zob. R. Tokarczyk, *Etyka prawnicza*, Warszawa 2011, s. 95.

¹⁹ Zgodnie z § 17 Kodeksu etyki adwokackiej adwokat, mając zagwarantowaną przy wykonywaniu czynności zawodowych wolność słowa, powinien zachować umiar, współmierność i oględność w wypowiedziach, zarówno wobec sądu, organów oraz instytucji, przed którymi występuje, a nadto w wystąpieniach publicznych, tak aby nie uchybić zasadzie godności zawodu.

²⁰ Regulacje związane z zachowaniem umiaru i taktu przed adwokata zostały ujęte także w rozdziale III Kodeksu etyki adwokackiej, który dotyczy obowiązków w stosunku do sądu, urzędów i instytucji przed którymi występuje adwokat. Szerzej na temat zasady umiaru i taktu zob. A. Podolska, *Zasada umiaru i taktu*, [w:] S. Sykuna (red.), op. cit., s. 169–176.

²¹ Wyrok SN z 20 kwietnia 2006 r., sygn. akt V CSK 2/06.

²² Ibidem.

²³ Wyrok SA w Warszawie z 23 lipca 2014 r., sygn. akt VI ACa 1444/13.

napisane słowa, z której nie zwalnia go powoływanie się na zasłyszane w toku procesu, nie zweryfikowane informacje”²⁴. Zagadnienie wolności słowa adwokatów było również przedmiotem rozstrzygnięcia podjętego przez Trybunał Konstytucyjny, który w jednym ze swoich wyroków wskazał: „Wolność słowa i pisma, obejmująca – w ramach prawa i etyki – także prawo do krytyki sądów i innych władz, jest podstawą niezależności adwokatury. Uważa się ją za jeden z fundamentów niezależności tego zawodu, a ta z kolei jest niezbędna dla spełniania przez adwokatów przypisanej im funkcji, którą – jak wynika z łacińskich korzeni określenia »adwokat« – jest niesienie pomocy prawnej”²⁵.

ETPC – „strażnik” swobody wypowiedzi

Swoboda wypowiedzi jest jednym z fundamentalnych praw człowieka chronionych przez normy zawarte zarówno na poziomie dokumentów międzynarodowych, jak i w regulacjach rangi konstytucyjnej²⁶. Wolność wypowiedzi zaliczana jest do praw osobistych i politycznych. Zasady ujmowania tego prawa są jednak zróżnicowane. W przypadku art. 10 Europejskiej konwencji praw człowieka²⁷ „wolność wyrażania opinii” jest kategorią generalną, a w dalszej części przepisu znajdują się jej poszczególne elementy. Z kolei w Powszechnej deklaracji praw człowieka²⁸ czy też w Międzynarodowym pakcie praw obywatelskich i politycznych²⁹ wyodrębniono „wolność posiadania poglądów” od wolności „wyrażenia poglądów”³⁰.

²⁴ Wyrok SA w Białymstoku I Wydział Cywilny z 24 marca 2011 r., sygn. akt I ACa 90/11.

²⁵ Wyrok TK z 14 grudnia 2005 r., sygn. akt SK 22/05.

²⁶ W przepisie zawartym w art. 54 Konstytucji RP wskazano: „Każdemu zapewnia się wolność wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji (ust. 1). Cenzura prewencyjna środków społecznego przekazu oraz koncesjonowanie prasy są zakazane. Ustawa może wprowadzić obowiązek uprzedniego uzyskania koncesji na prowadzenie stacji radiowej lub telewizyjnej (ust. 2)”. (Dz.U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 ze zm.). W tym przepisie można wyróżnić trzy elementy, czyli wolność posiadania poglądów, wolność wyrażania poglądów i przekazywania informacji w każdy sposób oraz wolność poszukiwania, pozyskiwania i otrzymywania informacji przy użyciu wszelkich środków. Kreują one zakres przedmiotowy konstytucyjnej ochrony swobody wypowiedzi w wewnętrznym systemie prawnym. Szerzej na temat konstytucyjnego zakresu przedmiotowego ochrony wolności wypowiedzi zob. W. Mojski, *Konstytucyjna ochrona wolności wypowiedzi w Polsce*, Lublin 2014, s. 68–74.

²⁷ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz.U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284 ze zm.), dalej jako EKPC lub Konwencja.

²⁸ Powszechna deklaracja praw człowieka, Paryż, 10 grudnia 1948 r., dalej jako PDPC. Tekst deklaracji dostępny na stronie internetowej: <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/onz/1948.html> (data dostępu: 23.03.2023).

²⁹ Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. z 1977 r., Nr 38, poz. 167), dalej jako MPPOiP.

³⁰ L. Garlicki, P. Hofmański, A. Wróbel, [w:] L. Garlicki (red.), *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, t. 1: *Komentarz do artykułów 1–18*, 2010, Legalis.

Zarówno w doktrynie, jak i w regulacjach prawnych wykorzystywane jest różnorodne nazewnictwo tej wolności. W aktach prawa międzynarodowego wskazuje się na „prawo” (np. art. 19 ust. 1 MPPOiP), „wolność” (art. 10 EKPC) czy też „prawo do wolności” (art. 19 PDPC)³¹. Warto podkreślić, że zgodnie z poglądami doktryny tłumaczenie art. 10 Konwencji, które przyjęła Polska, nie jest do końca odpowiednie³². W literaturze przedmiotu wskazuje się, że istotę tego prawa oddaje sformułowanie „wolność ekspresji”³³ czy „swoboda wypowiedzi”³⁴. W przepisie zawartym w art. 10 EKPC znajduje się triada uprawnień związanych z „wolnością wyrażania opinii”, czyli prawo do posiadania własnych poglądów, prawo do przekazywania informacji oraz prawo do poszukiwania i otrzymywania informacji i idei³⁵. Zostało to potwierdzone w jednym z wyroków ETPC. W 1989 r. w sprawie *Markt intern Verlag GmbH i K. Bergmann v. RFN* Trybunał uznał, że pojęcie „wypowiedź” obejmuje poglądy, informacje i idee wszelkiego rodzaju, bez względu na treść i formę ich podniesienia³⁶. Według ETPC wolność wypowiedzi dotyczy nie tylko informacji lub idei, które są przychylnie przyjmowane lub uważane za nieszkodliwe lub obojętne, ale także do tych, które obrażają czy też szokują. Pomimo swojego podstawowego charakteru swoboda wypowiedzi nie ma charakteru bezwzględniego i może podlegać ograniczeniom. Jednak ze względu na fakt, że swoboda

³¹ D. Jaroszevska-Choraś, A. Wedeł-Domaradzka, *Między wolnością ekspresji a ochroną praw autorskich – uwagi na tle praktyki orzeczniczej Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego” 2017, vol. 15, s. 79.

³² M.A. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2009, s. 413; I.C. Kamiński, *Ograniczenia swobody wypowiedzi dopuszczalne w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Analiza krytyczna*, Warszawa 2010, s. 27–28.

³³ M. Skwarzyński, *Podmiotowe granice wolności słowa w wypowiedziach publicznych*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne” 2021, nr 48, s. 262.

³⁴ Jak podkreślił I.C. Kamiński, tłumaczenie konwencji opublikowane w Dzienniku Ustaw ma kilka błędów, np. taki, że art. 10 chroni „swobodę wypowiedzi” a nie „wolność wyrażania opinii”. Szerzej zob. I.C. Kamiński, *Swoboda wypowiedzi w orzeczeniach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu*, Kraków 2006, s. 18.

³⁵ Według art. 10 EKPC „każdy ma prawo do wolności wyrażania opinii. Prawo to obejmuje wolność posiadania poglądów oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei bez ingerencji władz publicznych i bez względu na granice państwowe. Niniejszy przepis nie wyklucza prawa Państw do poddania procedurze zezwoleń przedsiębiorstw radiowych, telewizyjnych lub kinematograficznych (ust. 1). Korzystanie z tych wolności pociągających za sobą obowiązki i odpowiedzialność może podlegać takim wymogom formalnym, warunkom, ograniczeniom i sankcjom, jakie są przewidziane przez ustawę i niezbędne w społeczeństwie demokratycznym w interesie bezpieczeństwa państwowego, integralności terytorialnej lub bezpieczeństwa publicznego ze względu na konieczność zapobieżenia zakłóceniu porządku lub przestępstwu, z uwagi na ochronę zdrowia i moralności, ochronę dobrego imienia i praw innych osób oraz ze względu na zapobieżenie ujawnieniu informacji poufnych lub na zagwarantowanie powagi i bezstronności władzy sądowej (ust. 2)”.

³⁶ Wyrok ETPC z 20 listopada 1989 r. w sprawie *Markt intern Verlag GmbH i K. Bergmann v. RFN*, skarga nr 10572/83, § 26, za: D. Jaroszevska-Choraś, A. Wedeł-Domaradzka, op. cit., s. 80.

wypowiedzi odgrywa ogromną rolę w systemach demokratycznych, ograniczenia powinny być nakładane rozważnie, aby nie naruszać tego prawa³⁷.

Ogromny wpływ na kształtowanie się treści praw człowieka jak i standardów ochrony tych praw mają wyroki wydawane przez ETPC z siedzibą w Strasburgu. Jak zauważa Agnieszka Demczuk, „Europejski Trybunał Praw Człowieka, dokonując kontroli przestrzegania prawa od 1959 r. w państwach – stronach EKPC, bada, czy w danej sprawie skierowanej do niego, w postaci skargi jednostki lub grupy jednostek przeciw danemu państwu, doszło do naruszenia, czy też miała miejsce jedynie dopuszczalna ingerencja”³⁸. Polska ratyfikowała EKPC 19 stycznia 1993 r. W tym samym roku złożono deklarację o uznaniu jurysdykcji ETPC. Ratyfikacja Konwencji spowodowała, że państwo polskie zaakceptowało obowiązki wynikające z art. 1, których konsekwencją jest nakaz zagwarantowania praw oraz wolności przewidzianych w rozdziale I EKPC³⁹.

Jak słusznie wskazuje Adam Bodnar, EKPC jest jedną z umów międzynarodowych, które zostały ratyfikowane przez Polskę, mającą na celu zobowiązanie do przestrzegania praw człowieka. Jednak jest ona umową wyjątkową, ponieważ zawiera w sobie reguły pierwotne i reguły wtórne⁴⁰. Z kolei połączenie norm pierwotnych i wtórnych sprawia, że w regionalnych systemach ochrony praw człowieka EKPC wyróżnia się najwyższym poziomem przestrzegania i egzekwowania ochrony praw człowieka⁴¹.

ETPC jest gwarantem przestrzegania praw oraz wolności człowieka zawartych w Konwencji. Wydawane przez niego wyroki, zgodnie z art. 44⁴² EKPC, są wiążące, w momencie gdy orzeczenie jest ostateczne. Według Michała Balcerzaka „odnośnie mocy wiążącej orzeczeń Trybunału, z treści

³⁷ L. Moreira Alcici, *The protection of the right to freedom of expression in international human rights law: an overview*, „Studies in Law: Research Papers” 2020, nr 2(27), s. 154.

³⁸ A. Demczuk, *Wolność wypowiedzi w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka a polskim prawie i praktyce sądowej*, [w:] M. Haczkowska, F. Tereskiewicz (red.), *Europejska konwencja o ochronie praw człowieka – praktyka stosowania i funkcjonowanie w przestrzeni europejskiej*, Opole 2016, s. 146.

³⁹ B. Latos, *Klauzula derogacyjna i imitacyjna w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych wolności*, Warszawa 2008, s. 17.

⁴⁰ Reguły pierwotne (*primary rules*) mogą oznaczać katalog praw zagwarantowanych w Konwencji. Należą do nich prawa materialne, które wynikają z Konwencji oraz protokołów dodatkowych. Z kolei reguły wtórne (*secondary rules*) decydują o tym, czy reguły pierwotne będą przestrzegane. Zob. A. Bodnar, *Wykonywanie orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Polsce. Wymiar instytucjonalny*, Warszawa 2018, s. 38–39.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Zgodnie z brzmieniem tego przepisu: „1) Wyrok Wielkiej Izby jest ostateczny. 2) Wyrok Izby staje się ostateczny a) jeżeli strony oświadczą, że nie będą składać wniosku o przekazanie sprawy do Wielkiej Izby, lub b) po upływie trzech miesięcy od daty wydania wyroku, jeżeli nie złożono wniosku o przekazanie sprawy do Wielkiej Izby, lub c) jeżeli zespół Wielkiej Izby odrzuci wniosek o przekazanie sprawy Wielkiej Izbie w trybie artykułu 43. 3) Ostateczny wyrok podlega opublikowaniu”.

art. 46 Konwencji należy wywnioskować, że ma ona zastosowania do państw, które są stronami danej sprawy⁴³.

Przepis zawarty w art. 46 ust. 1 Konwencji stanowi: „Wysokie Układające się Strony zobowiązują się do przestrzegania ostatecznego wyroku Trybunału we wszystkich sprawach, w których są stronami”. Wprowadza on odpowiedzialność prawnomiędzynarodową państw-stron EKPC w kontekście wykonania wyroku, który ich dotyczył. Natomiast w odniesieniu do wykonania orzeczenia na gruncie przepisu zawartego w art. 46 ust. 1 będą miały zastosowanie ogólne zasady prawa międzynarodowego publicznego. Pojawiają się w związku z tym pewne zobowiązania nałożone na państwo wykonujące wyrok, takie jak restytucja, odszkodowanie, zadośćuczynienie oraz związane z nimi zasady interpretacyjne⁴⁴.

Wybrane orzeczenia ETPC dotyczące swobody wypowiedzi adwokatów

Trybunał wielokrotnie odnosił się w swoich orzeczeniach do zagadnienia wolności słowa osób wykonujących zawody prawnicze⁴⁵. Jednocześnie rozpatruje on również sprawy związane z krytyką funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości, wskazując, że tego typu wypowiedziom przyznawana jest szersza ochrona. Z kolei sędziowie, którzy zostali skrytykowani, mają mniejsze możliwości obrony przez krytykę⁴⁶. W jednym z wyroków ETPC przypomniał, że sędziowie powinni wykazać się powściągliwością w korzystaniu z wolności

⁴³ M. Balcerzak, *Zagadnienie precedensu w prawie międzynarodowym praw człowieka*, Toruń 2008, s. 163.

⁴⁴ A. Bodnar, op. cit., s. 70–71.

⁴⁵ Orzeczenia takie dotyczą m.in. spraw związanych z jednej strony ze swobodą wypowiedzi dziennikarzy, a z drugiej z zachowaniem autorytetu i bezstronności wymiaru sprawiedliwości. Zob. I.C. Kamiński, *Ograniczenia swobody...*, s. 33–424. I tak np. w wyroku w sprawie *Prager i Oberschlick v. Austria*, który zapadł w 1995 r., Trybunał stwierdził, że skazanie dziennikarza i wydawcy nie było naruszeniem art. 10 Konwencji. W artykule prasowym napisano o sędziach np.: „traktują od początku każdego oskarżonego tak, jakby był już skazany” lub „straszny typ”. Trybunał podkreślił, że jeżeli dziennikarz odnosi się w artykule do pracy sędziów, powinien wziąć pod uwagę fakt, że sądownictwo jest zasadniczym gwarantem sprawiedliwości w państwie prawa. Sądownictwo powinno cieszyć się zaufaniem wśród społeczeństwa. Należy zapewnić mu ochronę przed destrukcyjnymi atakami. Zob. A. Redelbach, *Wolność słowa w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2000, R. LXII, z. 3, s. 15. W wyroku z 13 listopada 2008 r. w sprawie *Kayasu v. Turcja* (skargi nr 64119/00 i 76292/01) Trybunał przypomniał, że „władze sądowe muszą zachowywać najwyższą dyskrekcję (...), nawet odpowiadając na prowokacje. Wymagają tego wyższe racje sprawiedliwości i znaczenie funkcji sędziowskiej”. Szerzej zob. M.A. Nowicki, *Europejski Trybunał Praw Człowieka. Wybór orzeczeń 2008*, Warszawa 2009, s. 233–237.

⁴⁶ A. Wiśniewski, *Koncepcja marginesu oceny w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, Gdańsk 2008, s. 216.

wyrażania opinii we wszystkich sprawach, w których istnieje prawdopodobieństwo podważenia autorytetu i bezstronności sądownictwa⁴⁷. Jednak, jak wskazał Trybunał, „należy wyraźnie odróżnić krytykę od znieważenia. Jeżeli wyłączną intencją jakiegokolwiek formy wyrażania opinii jest znieważenie sądu lub członków składu sędziowskiego, odpowiednia kara nie stanowi, co do zasady, naruszenia art. 10 ust. 2 EKPC. Przy ocenie proporcjonalności ingerencji należy uwzględnić również charakter i surowość nałożonych kar. W niniejszej sprawie skarżącego, wykonującego zawód sędziego, uznano za winnego przewinienia dyscyplinarnego polegającego na uchybieniu godności urzędu sędziego poprzez przekroczenie granic wolności słowa wobec opinii sędziego – wizytatora w procedurze awansu zawodowego i nałożono na niego najłagodniejszą możliwą karę. Informacje dotyczące wyroku skazującego w postępowaniu dyscyplinarnym umieszczono w jego aktach osobowych na okres pięciu lat. Trybunał zauważył jednak, że ingerencja w wolność wyrażania opinii może mieć skutek zniechęcający do korzystania z takiego prawa. Trybunał wskazał, że w przypadku skarżącego wyrok dyscyplinarny mógł mieć negatywny wpływ na jego perspektywy kariery zawodowej w charakterze sędziego”⁴⁸. W niniejszej sprawie ETPC uznał, że doszło do naruszenia art. 10 Konwencji.

Profesjonalni prawnicy występują w roli pośredników między sądami i społeczeństwem. Są zobligowani do tego, aby postępować w sposób „dyskretny, uczciwy i godny”. Z kolei od sędziów oczekuje się przestrzegania „obowiązku zachowania rezerwy, lojalności i dyskrecji” należnego ich pracodawcy, czyli państwu⁴⁹.

W maju 2022 r. ETPC wydał wyrok w sprawie *Simić v. Bośnia i Hercegowina*⁵⁰, w którym stwierdzono, że ukaranie karą pieniężną adwokata za obrazę sądu, który opowiedział żart na sali sądowej, stanowiło naruszenia prawa do swobody wypowiedzi. Skargę do Trybunału wniósł serbski adwokat. Podczas rozprawy apelacyjnej w sprawie cywilnej klienta, którego reprezentował porównał swoją sytuację procesową do egzaminu, a sędziego do profesora, który oczekuje od swoich studentów podania nie tylko liczby, ale również danych osobowych wszystkich ofiar wybuchu bomby atomowej w Hiroszimie. Sąd „miał inne poczucie humoru” niż adwokat i ukarał go karą porządkową. Skarżący wskazał przed Trybunałem, że stanowiło to naruszenie jego prawa do swobody wypowiedzi, chronionej w art. 10 EKPC⁵¹. Trybunał podkreślił, że uwagi krytyczne, które zostały uznane za znieważające przez sądy krajowe,

⁴⁷ Wyrok ETPC z 15 października 2020 r. w sprawie *Remigiusz Goc v. Polska*, skarga nr 965/12, pkt 89.

⁴⁸ *Ibidem*, pkt 2.

⁴⁹ S. Smet, *Freedom of expression and the right to reputation: human rights in conflict*, „American University International Law Review” 2010, vol. 26/1, s. 225–226.

⁵⁰ Wyrok ETPC z 17 maja 2022 r., w sprawie *Simić v. Bośnia i Hercegowina*, skarga nr 39764/20.

⁵¹ *Ibidem*, pkt 1.

zostały wypowiedziana przez skarżącego w kontekście toczącego się postępowania sądowego, podczas którego zadaniem adwokata jest w głównej mierze dbanie o interesy klienta. Zdaniem ETPC wypowiedź adwokata nie stanowiła bezpodstawnego ataku osobistego na sędziego czy na skład sądu⁵². Choć użyte przez niego sformułowania miały charakter „uszczypliwy”, a nawet sarkastyczny, to nie można jednak uznać, że stanowiły przekroczenie granic wolności wypowiedzi⁵³. Trybunał podkreślił również, że adwokat, będąc na sali sądowej, nie może uchybiać godności sądu, ale z drugiej jednak strony musi mieć możliwość skutecznego reprezentowania interesów swojego klienta, a swoim zachowaniem musi wzbudzać jego zaufanie. Adwokaci, jako niezależni profesjonaliści, odgrywają ważną rolę w zapewnieniu publicznego zaufania do sądów. Ta szczególna rola profesjonalnych pełnomocników w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości pociąga za sobą szereg obowiązków – ich zachowanie zawodowe musi być dyskretne, uczciwe i godne. Jednakże aby członkowie społeczeństwa mieli zaufanie do wymiaru sprawiedliwości, muszą wierzyć w możliwość zapewnienia swej skutecznej reprezentacji przez przedstawicieli zawodów prawniczych⁵⁴.

W opinii Trybunału powody przedstawione przez sądy krajowe na uzasadnienie ingerencji w prawo skarżącego do wolności wypowiedzi nie były „istotne i wystarczające”. Trybunał ma świadomość zasadniczo pomocniczej roli systemu konwencyjnego. Jednakże, mając na względzie brak przedstawienia przez sądy krajowe istotnych i wystarczających powodów na uzasadnienie przedmiotowej ingerencji, Trybunał stwierdził, iż nie można uznać, by sądy krajowe zastosowały standardy „zgodne z zasadami chronionymi przez art. 10” lub „oparły swe decyzje na akceptowalnej ocenie istotnych okoliczności faktycznych”⁵⁵. ETPC uznał, że ingerencja w prawa skarżącego do wolności wypowiedzi nie była „niezbędna w społeczeństwie demokratycznym” i w związku z tym doszło do naruszenia art. 10 Konwencji⁵⁶.

Granice swobody wypowiedzi adwokatów dotyczył również wyrok, który zapadł przed Wielką Izbą ETPC w sprawie *Morice v. Francja*⁵⁷. Skarżącym był adwokat, który został skazany za zniesławienie sędziów śledczych w związku z jego krytyczną wypowiedzią opublikowaną w prasie. Adwokat Olivier Morice wraz z adwokatem L. de Caunes zostali ukarani po tym, jak w liście do ministra sprawiedliwości skarżyli się na działania sądu w związku z prowadzoną przez nich sprawą. Dotyczyła ona tajemniczej śmierci sędziego Bernarda Borrela, który w 1994 r. został oddelegowany w charakterze doradcy

⁵² Ibidem, pkt 6.

⁵³ Ibidem, pkt 6.

⁵⁴ Ibidem, pkt 7.

⁵⁵ Ibidem, pkt 8.

⁵⁶ Ibidem, pkt 8 i 10.

⁵⁷ Wyrok ETPC z 23 kwietnia 2015 r. w sprawie *Morice v. Francja*, skarga nr 29369/10.

przez Ministerstwo Sprawiedliwości do Dżibuti w Afryce. Rok później jego pólnagie i częściowo spalone ciało zostało znalezione w tejże miejscowości. Miejscowi śledczy uznali, że sędzia Borrel popełnił samobójstwo przez samo-spalenie⁵⁸. Adwokaci wskazali w zażaleniu z 6 września 2000 r. przesłanym do ministra sprawiedliwości, że zachowanie sędziów śledczych było „całkowicie sprzeczne z zasadami bezstronności i rzetelności”⁵⁹. Sędziowie śledczy uznali, że zostali zniesławieni. Ostatecznie adwokat O. Morice został ukarany grzywną w wysokości 4 tys. euro. Ponadto sąd nakazał, aby wspólnie z drugim oskarżonym adwokatem zapłacili 7500 euro odszkodowania dla każdego z dwóch sędziów śledczych. Oprócz tego O. Morice został zobligowany do opublikowania informacji o wyroku w gazecie „Le Monde”⁶⁰.

Skazany adwokat skierował sprawę do ETPC. W skardze zarzucił naruszenie art. 6 EKPC⁶¹, a także naruszenie prawa do wolności wypowiedzi (art. 10 Konwencji). ETPC podkreślił, że sędziowie stanowią ważną część instytucji państwa i w związku z tym mogą być (poza bardzo szkodliwymi atakami) przedmiotem krytyki w dozwolonych granicach i to nie tylko w sposób ogólny i teoretyczny. W sytuacji gdy działają oni w charakterze urzędowym, to można zaakceptować krytykę w szerszym zakresie, aniżeli w przypadku „zwykłych” obywateli⁶². Trybunał przypomniał również, że prawnicy profesjonaliści mają centralne miejsce w strukturze wymiaru sprawiedliwości – są bowiem pośrednikami między sądami a społeczeństwem. Odgrywają zasadniczą rolę w zagwarantowaniu, aby sądy korzystały z publicznego zaufania. Jednocześnie społeczeństwo, które obdarza wymiar sprawiedliwości zaufaniem, musi również ufać w zdolności adwokatów do zapewnienia przez nich skutecznej reprezentacji prawnej⁶³. Adwokaci z jednej strony korzystają ze swojego szczególnego statusu, ale z drugiej muszą stosować się do ograniczeń dotyczących ich zachowania. Musi je cechować dyskrecja, uczciwość i godność. Korzystają oni również co do zasady ze swobodnej argumentacji przed sądem⁶⁴.

⁵⁸ Ibidem, pkt 10.

⁵⁹ Ibidem, pkt 33.

⁶⁰ Ibidem, pkt 41.

⁶¹ W niniejszym artykule kwestia dotycząca naruszenia art. 6 EKPC nie będzie podlegała analizie.

⁶² Wyrok ETPC z 23 kwietnia 2015 r. w sprawie *Morice v. Francja...*, pkt 131.

⁶³ W zbliżony sposób Trybunał wypowiedział się w wyroku z 28 września 2016 r. w sprawie *Radobuljac v. Chorwacja*, skarga nr 51000/11. Trybunał wskazał w nim, że specyficzny status prawników zapewnia im centralną pozycję w wymiarze sprawiedliwości jako pośredników między społeczeństwem a sądami. Jednak aby społeczeństwo miało zaufanie do wymiaru sprawiedliwości, to musi mieć zaufanie do przedstawicieli zawodów prawniczych, którzy potrafią zapewnić im skuteczną reprezentację. W związku z tym swoboda wypowiedzi prawników związana jest z niezależnością zawodów prawniczych, która ma kluczowe znaczenie dla skutecznego funkcjonowania rzetelnego wymiaru sprawiedliwości (pkt 60 i 62 wyroku).

⁶⁴ Wyrok ETPC z 23 kwietnia 2015 r. w sprawie *Morice v. Francja...*, pkt 132, 133.

Trybunał podkreślił, że swoboda wypowiedzi adwokatów obejmuje zarówno obszar wyrażanych idei i informacji, ale również formę ich przekazywania. Adwokaci mogą zatem w odpowiednich granicach komentować publicznie wymiar sprawiedliwości. Granice zazwyczaj są nakładane przez członków palestry. Wynikają one również z postanowień zawartych w Kodeksie etyki prawników europejskich⁶⁵. Trybunał zwrócił uwagę na kwestie związane z honorem, prawnością oraz poczuciem poszanowania wymiaru sprawiedliwości⁶⁶. Zdaniem ETPC swoboda wypowiedzi powiązana jest z niezależnością zawodu adwokata. Wiąże się ona ze skutecznym funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości. Jedynie pod pewnymi wyjątkami ograniczenie swobody wypowiedzi adwokata, który występuje w sprawie karnej, można zaakceptować jako konieczne w demokratycznym społeczeństwie⁶⁷.

Warto podkreślić, że Trybunał dokonał rozróżnienia między swobodą wypowiedzi adwokata na sali sądowej i poza nią⁶⁸. Zagadnienie to było rozpatrywane przez ETPC również w innych wyrokach⁶⁹. W pierwszej sytuacji swoboda wypowiedzi, z której może korzystać adwokat, choć nie jest nieograniczona, to jest dosyć szeroka, o ile nie przybiera formy obraźliwych lub obelżywych uwag. W drugiej sytuacji swoboda wypowiedzi, z której korzysta adwokat poza salą sądową, jest bardziej ograniczona. Jednak widać również tendencję, że sąd dąży, aby adwokaci, którzy nie są zaangażowani w sprawę, mieli prawo do swobodnej krytyki decyzji sądu – przede wszystkim tam, gdzie głównym powodem tłumienia krytyki jest zaspokojenie ego sędziów⁷⁰. W omawianej sprawie Trybunał orzekł, że skazanie O. Morice przez sądy krajowe za współudział w zniesławieniu stanowiło nieproporcjonalną ingerencję w prawo do swobody wypowiedzi, która nie była konieczna w demokratycznym społeczeństwie. Zdaniem Trybunału doszło do naruszenia art. 6 ust. 1 i art. 10 Konwencji.

Granic swobody wypowiedzi adwokatów dotyczył również wyroku ETPC w sprawie *Ottan v. Francja*⁷¹. Adwokat Alain Ottan występował w postępowaniu cywilnym w imieniu ojca 17-latka, który został zastrzelony przez zan-

---

⁶⁵ Kodeks etyki prawników europejskich został pierwotnie przyjęty na Sesji Plenarnej CCBE w dniu 28 października 1988 r. Zmiany w treści dokumentu wprowadzono na Sesjach Plenarnych CCBE w dniach 28 listopada 1998 r., 6 grudnia 2002 r. oraz 19 maja 2006 r. Kodeks obejmuje memorandum wyjaśniające, które zostało zaktualizowane na Sesji Plenarnej CCBE w dniu 19 maja 2006 r., https://www.brrp.pl/pdf/Kodeks_Etyki_Prawniki%C3%B3w_Europejskich.pdf (data dostępu: 15.03.2023).

⁶⁶ Wyrok ETPC z 23 kwietnia 2015 r. w sprawie *Morice v. Francja*..., pkt 134.

⁶⁷ Ibidem, pkt 135.

⁶⁸ Ibidem, pkt 136, 137, 138.

⁶⁹ Np. w wyroku z 21 marca 2002 r. w sprawie *Nikula v. Finlandia*, skarga nr 31611/96. Szerzej zob. I.C. Kamiński, *Swoboda wypowiedzi*..., s. 382–394.

⁷⁰ J.F. Flauss, *The European Court of Human Rights and the freedom of expression*, „Indiana Law Journal” 2009, vol. 84, s. 832.

⁷¹ Wyrok ETPC z 19 lipca 2018 r. w sprawie *Ottan v. Francja*, skarga nr 418441/12.

darma. Dostyc ważnym aspektem tej sprawy był fakt, że ojciec i syn „pochodzili ze środowiska o zagranicznym pochodzeniu”. Żandarmowi postawiono zarzut popełnienia zabójstwa, jednak został on uniewinniony. Po ogłoszeniu wyroku adwokat A. Ottan powiedział dziennikarzom, że zawsze uważał, iż taki wyrok był możliwy. Mówił również o „białej, wyłącznie białej, ławie przysięgłych, w której nie wszystkie społeczności były reprezentowane”. W jego ocenie „biorąc pod uwagę to, że drzwi do uniewinnienia zostały szeroko otwarte, wyrok nie był niespodzianką”⁷². Jego wypowiedź spowodowała, że 2 kwietnia 2010 r. został wezwany przed komisję dyscyplinarną Izby Adwokackiej przy Sądzie Apelacyjnym. Postawiono mu zarzut naruszenia zasad etyki adwokackiej z uwagi na brak powściągliwości i naruszenie zasad wrażliwości. Ostatecznie Izba go uniewinniła⁷³. Sprawa nie zakończyła się na tym etapie, gdyż interwencję podjął prokurator. Wniósł on apelację, w wyniku której sąd orzekł, że adwokat naruszył swoje obowiązki zawodowe. W opinii sądu użyte przez adwokata sformułowania mogły poddawać w wątpliwość uczciwość członków ławy przysięgłych i nie miało na celu otwarcia dyskusji lub refleksji w tej materii. Alain Ottan został ukarany upomnieniem⁷⁴. Ostatecznie adwokat skierował skargę do ETPC, wskazując, że jego zdaniem doszło do naruszenia swobody wypowiedzi, zagwarantowanej w art. 10 ETPC. W ocenie Trybunału kara dyscyplinarna wymierzona skarżącemu stanowiła ingerencję w jego prawo do wolności wypowiedzi. Trybunał podkreślił, że co prawda skarżący w chwili zarzuconej wypowiedzi znajdował się w siedzibie sądu, to jednak wypowiedź stanowiła odpowiedź na pytanie dziennikarza. Pytanie zadano mu zaraz po zakończeniu rozprawy przed sądem przysięgłych i ogłoszeniu wyroku uniewinniającego. W związku z tym – według Trybunału – sporne wypowiedzi nie stanowiły „faktu procesowego” i należało je uważać za pochodzące od adwokata wypowiadającego się poza salą sądową⁷⁵.

Również w tym wyroku ETPC zwrócił uwagę na kwestie swobody wypowiedzi na sali sądowej i poza nią. Trybunał zwrócił również uwagę na ważną kwestię – że zabójstwo chłopca wywołało dużą reakcję na poziomie lokalnym i krajowym. Z kolei w dzielnicy, w której mieszkał nastolatek, wybuchły zamieszki. Wypowiedź adwokata na temat przebiegu procesu karnego, kwestii użycia broni palnej, funkcjonowania władzy sądowniczej, jak również postępowania przez sądem przysięgłym z udziałem ławy przysięgłych wpisywały się ramy debaty prowadzonej w interesie ogółu społeczeństwa⁷⁶. Trybunał przypomniał, że sądy nie mogą właściwie funkcjonować bez relacji opartych

⁷² M.A. Nowicki, *Przegląd orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach adwokackich*, „Palestra” 2018, nr 6, s. 100.

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ Ibidem.

⁷⁵ Ibidem, s. 101.

⁷⁶ Ibidem, s. 102.

na szacunku i wzajemnym uznaniu między różnymi reprezentantami wymiaru sprawiedliwości, w tym w szczególności sędziami i adwokatami. Zdaniem Trybunału w omawianej sprawie nie doszło jednak do zamachu w autorytet wymiaru sprawiedliwości i nie było podstaw do ukarania adwokata⁷⁷. Według Trybunału wypowiedź adwokata była częścią działań podjętych w imieniu klienta. Podkreślił też, że ukaranie adwokata było nieproporcjonalną ingerencją w jego prawo do swobody wypowiedzi i naruszyło art. 10 EKPC⁷⁸.

Podsumowanie

Analiza wyroków ETPC w sprawach granic swobody wypowiedzi w zawo-dzie adwokata prowadzi do kilku zasadniczych wniosków. Przede wszystkim orzecznictwo Trybunału może być pewnym drogowskazem pokazującym, w jaki sposób powinny być interpretowane polskie przepisy, które regulują zagadnienie swobody wypowiedzi adwokata wykonującego swoje obowiązki. Kwestia ta dotyczy głównie przytaczanego w niniejszym opracowaniu art. 8 ustawy Prawo o adwokaturze.

Trybunał wyraźnie rozróżnia zagadnienia związane ze swobodą wypowiedzi adwokata na sali sądowej oraz poza nią. Na sali sądowej, gdzie adwokatowi towarzyszy stres, napięcie i odpowiedzialność za klienta, którego reprezentuje, łatwo o przekroczenie dopuszczalnej granicy swobody wypowiedzi, za którą znajdują się takie elementy, jak godność stron postępowania, ich pełnomocników, biegłych czy świadków. Przekraczając tę granicę, adwokat może również doprowadzić do naruszenia powagi sądu. Jednak z orzecznictwa ETPC wynika, że w pierwszym przypadku swoboda wypowiedzi, z której korzysta adwokat, jest dosyć szeroka, ale wypowiedź taka nie może zawierać obraźliwych uwag. W drugiej strony rozpatrywane wyroki ETPC pokazały, że swoboda wypowiedzi, z której korzysta obrońca poza salą sądową, jest bardziej ograniczona.

Wydaje się, że wymiar sprawiedliwości w wielu przypadkach zbyt dosłownie i restrykcyjnie interpretuje słowa adwokatów. Prowadzi to dość często np. do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego. Należy pamiętać, że w razie naruszenia powagi, spokoju lub porządku czynności sądowych albo ubliżenia sądowi, innemu organowi państwowemu lub osobom biorącym udział w sprawie, sąd może ukarać winnego karą porządkową grzywny w wysokości do 3 tys. zł lub karą pozbawienia wolności do 14 dni⁷⁹. Przepis ten w pewnym zakresie ma zastosowanie również do obrońców i pełnomocników będących adwokatami lub radcami prawnymi oraz aplikantami adwokackimi lub aplikan-

⁷⁷ Ibidem. s. 103.

⁷⁸ Ibidem, s. 104.

⁷⁹ Art. 49 § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2023 r., poz. 217 ze zm.).

tami radcowskimi. W ich przypadku sąd może zastosować karę porządkową grzywny, ale nie ma możliwości ukarania obrońcy karą pozbawienia wolności.

W każdym przypadku kwestia nałożenia kary za przekroczenie granic swobody wypowiedzi, w szczególności gdy do wypowiedzi tej doszło na sali sądowej, musi być bardzo dobrze uzasadniona. Powinien zostać zachowany balans i rozsądek, aby nie doprowadziło to do naruszenia swobody wypowiedzi obrońcy zagwarantowanej art. 10 Konwencji.

Wykaz literatury

- Balcerzak M., *Zagadnienie precedensu w prawie międzynarodowym praw człowieka*, TNOiK, Toruń 2008.
- Bodnar A., *Wykonywanie orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Polsce. Wymiar instytucjonalny*, Wolters Kluwer, Warszawa 2018.
- Czarnecki P., *Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, 2013, Legalis.
- Dąbrowski K., *Zawody zaufania publicznego na gruncie Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, 2022, Legalis.
- Demczuk A., *Wolność wypowiedzi w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka a polskim prawie i praktyce sądowej*, [w:] M. Haczkowska, F. Tereszkiewicz (red.), *Europejska konwencja o ochronie praw człowieka – praktyka stosowania i funkcjonowanie w przestrzeni europejskiej*, Oficyna Wyd. Politechniki Opolskiej, Opole 2016.
- Flauss J.F., *The European Court of Human Rights and the freedom of expression*, „Indiana Law Journal” 2009, vol. 84.
- Garlicki L., Hofmański P. Wróbel A., [w:] L. Garlicki (red.), *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, t. 1: *Komentarz do artykułów 1–18*, 2010, Legalis.
- Izdebski H., Skuczyński P., Sykuna S., *Pomoc prawna*, [w:] R. Hauser, Z.K. Niewiadomski, A. Wróbel (red.), *Etyka urzędnicza i etyka służby publicznej*, seria: System Prawa Administracyjnego, t. 13, 2016, Legalis.
- Jaroszewska-Choraś D., *Adwokaci*, [w:] S. Sykuna (red.), *Etyka prawnicza. Zagadnienia podstawowe*, C.H. Beck, Warszawa 2018.
- Jaroszewska-Choraś D., Wedeł-Domaradzka A., *Między wolnością ekspresji a ochroną praw autorskich – uwagi na tle praktyki orzeczniczej Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego” 2017, vol. 15.
- Kamiński I.C., *Ograniczenia swobody wypowiedzi dopuszczalne w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Analiza krytyczna*, Wolters Kluwer, Warszawa 2010.
- Kamiński I.C., *Swoboda wypowiedzi w orzeczeniach Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu*, Zakamycze, Kraków 2006.
- Latos B., *Klauzula derogacyjna i imitacyjna w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych wolności*, Wyd. Sejmowe, Warszawa 2008.
- Milkowski K., *Tajemnica adwokacka w świetle Orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza” 2020, z. 111.

- Mojski W., *Konstytucyjna ochrona wolności wypowiedzi w Polsce*, Tow. Wydawnictw Nauk. „Libropolis”, Lublin 2014.
- Moreira Alcici L., *The protection of the right to freedom of expression in international human rights law: an overview*, „Studies in Law: Research Papers” 2020, nr 2(27).
- Nowicki M.A., *Europejski Trybunał Praw Człowieka. Wybór orzeczeń 2008*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009.
- Nowicki M.A., *Przegląd orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach adwokackich*, „Palestra” 2018, nr 6.
- Nowicki M.A., *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Wolters Kluwer, Warszawa 2009.
- Podolska A., *Zasada umiaru i taktu*, [w:] S. Sykuna (red.), *Etyka prawnicza. Zagadnienia podstawowe*, C.H. Beck, Warszawa 2018.
- Redelbach A., *Wolność słowa w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2000, R. LXII, z. 3.
- Smet S., *Freedom of expression and the right to reputation: human rights in conflict*, „American University International Law Review” 2010, vol. 26/1.
- Skuczyński P., *Etyka zawodowa adwokatów i radców prawnych*, 2016, Legalis.
- Skwarzyński M., *Podmiotowe granice wolności słowa w wypowiedziach publicznych*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne” 2021, nr 48.
- Tokarczyk R., *Etyka prawnicza*, LexisNexis, Warszawa 2011.
- Wiśniewski A., *Koncepcja marginesu oceny w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, Fundacja Rozwoju UG, Gdańsk 2008.

Summary

Between law and morality – freedom of expression in legal professions considering European Court of Human Rights jurisprudence

Keywords: Human rights, legal ethics, Freedom of speech, limits of the freedom of speech of advocates, European Court of Human Rights, European Convention of Human Rights.

Freedom of speech is an important guarantee of the free exercise of the profession by advocates. An advocate belongs to the profession of public trust, which means that his/her actions are determined by professional ethics, by the oath, by the appropriate education and the obtained specialization, as well as by the tradition of a corporation. The major goal and assumption of this paper is the analysis of the ethical and legal aspects related to the performance of professional duties by advocates in the context of one of their most important guarantees, namely the freedom of expression. This study contains two aspects: on one hand it is devoted to the matter of the ethics of advocates. The second part concerns the analysis of the selected jurisprudence of the European Court of Human Rights (ECHR). The most important conclusion coming from the presented analysis of the jurisprudence of the European

Court of Human Rights is that the freedom of speech in the case of advocates has its limits. The Court clearly distinguishes the aspects concerning the freedom of speech of advocates in the courtroom and outside of the court. In the first case, the freedom of expression benefiting advocates is quite broad. However, their statements cannot contain any offensive comments, remarks or offensive language. On the other hand, the analysis of ECHR judgements shows that the freedom of speech and expression exercised outside of the courtroom is more limited. In some situations, as presented in this paper, the judiciary system interprets the words of advocates too literally and restrictively, which results in penalties for violating the freedom of speech. However, whenever the penalty is too strict, such judgement may lead to a violation of Article 10 of the European Convention on Human Rights.

